



HUN TÜRKÇESİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER - 24: MACARİSTAN'DAKİ BALATON GÖL ADININ KÖKEN VE ANLAMI

Dr. Yusuf GEDİKLİ*

Öz

Macaristan'daki Balaton göl adının Slavca boloto ~ blato "bataklık"tan geldiği kabul edilmiştir. Makalede bunun doğru olmadığı, Balaton göl adının Hun Türkçesine ait *baldang "sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi" sözünden geldiği Türk dillerindeki sözcüksel-anlamsal ve sessel verilerle ortaya konulmuştur. Ayrıca tarihsel olgulara da yer verilmiş, Slavların VI. yüzyıl sonlarından önce Macaristan'da yerleşmediği vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Hun Türkleri, Hun Türkçesi, Balatan Gölü, Baldang "Sazlı, Kamışlı Bataklık."

Studies In Hunnic Turkish - 24:

The Meaning And Origin Of The Lake Name Of Balaton In Hungary

Abstract

Up to now, it is accepted that the name of Balaton, a lake name in Hungary, derived from Slavic word boloto ~ blato which means marsh. I argue that this is not true and the lake name of Balaton is derived Hunnic Turkish *baldang and its meaning is rush, a place with rush, reedy, a place with reedy. And I presented data have lexica-semantic and phonetics. I also explain historical events that the Slavic people did not located in Hungary BC ends of sixth century.

Keywords: Hunnic Turks, Hunnic Turkish, The Lake Of Balaton, Baldang, "Reed, Reed Swamp."

1. Macaristan'daki Balaton Gölü

Balaton gölü Macaristan'ın ve Orta Avrupa'nın en büyük gölüdür; Macar başkenti Budapeşte'nin güneybatısındadır. "Denizden yüksekliği 105 metre,

* Dil Bilimci.

yüz ölçümü 596 kilometre karedir. Uzunluğu 78, eni 12 kilometredir. Ortalama derinliği 3-4, en derin yeri 11 metredir.”¹

Tektonik göldür. En yüksek doruğu 704 metre olan Bakony dağlarının güneyindedir.² “Zamanla çamurla dolmuş, güney ve doğu kesimleri sazlıklarla örtülmüştür.”³

Latince *Peiso*, Almancada *Plattensee*, Osmanlı kaynaklarında *Balatan* olarak geçer.⁴ Latince ad ayrı bir kelimedir; konumuz olan Balaton ile ilgisi yoktur. Almanca ve Osmanlıca biçimlerin -a- ünlülü olması dikkat çekicidir.

2. Gölün adıyla ilgili görüşler

1. Rus tarihçisi Gumilev *Hunlar* yapıtında şöyle der:

“Çocuk bir bataklığa atılmıştır. Bu bataklık muhtemelen *Gunlar*ın çok ağır bir hezimete uğradıkları *Balaton* gölüdür. Macarcadaki ‘balaton’ kelimesi de Slavca ‘boloto’ (balata okunur) kelimesinden gelmektedir ki, *Gunlar* tarafından yapılan çevirisi olduğuna inanılmaktadır.”⁵

Cümlede *Balaton* sözünün Slavcadan geldiği söyleniyor. Bunu anlıyoruz. Ancak “[*Bunun*] *Gunlar* tarafından yapılan çevirisi olduğuna inanılmaktadır.” ibaresinden ne söylenmek istendiği net anlaşılmıyor. Yani *Hunlar* gölün adını Slavcaya mı çevirmişlerdir? Ama niye Slavcaya çevirsinler? Huncaya çevirmeleri veya kendi dillerinden bir ad vermeleri daha akıllıca olmaz mıydı? Tabi ki cümledeki bu anlaşılmaçlık çeviride ortaya çıkmıştır. Belki de Slavca biçim Huncaya uydurulmuş ve Macarcaya aktarılmıştır denilmek istenmiştir?!

2. *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, *Balaton* göl adını Slavca *blato* “bataklık”a bağlar.⁶

3. Konu hakkında Türkoloji kongrelerinde tanıştığımız Macar Türkoloğu İmre Baski’ye başvurmayı uygun gördük. İletimizi yanıtlayan Baski özetle şu bilgileri verdi:

“*Balaton*, *Panonya Slavcasından* alınmış ve geniş ölçüde kabul edilmiş bilimsel görüşlere göre ‘bataklık(k), kamışlı(k) yer, göl vb.’ anlamlarındadır. Kaynaklarda ilk geçişi 1055’tedir. Macaristan’da, gölden epey uzak olan *Békés* vilayetinde 1295’te kayda geçen *Balaton* bataklığı, *Heves* vilayetine bağlı 1388’de kayda alınan *Balathon* kasabası vardır. 29.11.2016.”

Verdiği bilgilerden ötürü İmre Baski’ye çok teşekkür ederiz.

2.1. Gölün adı neden Slavca boloto ~ blato’ya bağlanmıştır?

Çünkü bilginler *Balaton* göl adına ses ve anlam açısından en yakın kelime olarak Slavca *boloto* ~ *blato* “bataklık”ı görmüşlerdir. Kimse aksini söylemeyince görüş genel kabul görmüştür. Slavca *blato*’da belki de ilk defa tarafımızdan ortaya atılan ilerleyici ünlü kayması (yani kök ünlünün sonraki ündeşle

¹ “Bálaton”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 1, s. 582.

² “Bakony Dağları”, *Büyük Larousse*, c. 2, s. 1237.

³ “Balaton Gölü”, *Büyük Larousse*, c. 2, s. 1246.

⁴ “Balaton Gölü”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 5, s. 109.

⁵ L.N. Gumilev, *Hunlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2003, s. 593.

⁶ “Bálaton”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 1, s. 582.

yer değiştirmesi) olgusu vardır.⁷ Bu Hint-Avrupa dillerinin en önemli ve karakteristik özelliklerinden biridir.

2.2. Gölün adı Slavca mıdır?

Bize göre Balaton göl adının Slavcadan geldiği görüşü yanlıştır. Bunu üç nedene dayandırıyoruz:

1. Sözcüksel-anlamsal (leksik-semantik) nedene. Slavca boloto ~ blato “bataklık” olarak açıklanmaktadır. Gerçekten Rusça *boloto*,⁸ Polca *bloto*,⁹ Bulgarca *blato*,¹⁰ Beyaz Rusça *balotni*¹¹ “bataklık”tır. Diğer Slav dilleri olan **Çekçe-de** *bažina*, Slovakçada *močiar*, Slovencede *močvirje*, Sırpça-Hırvatça-Boşnakçada *močvara*, Makedoncada *močurište* “bataklık”tır. Yani bu Slav dillerinde bataklık anlamına gelen kelimeler boloto ~ blato’dan farklıdır.

Doğu Slav dillerindeki boloto ~ blato “bataklık”tan kasıt “çamurlu bataklık”tır. Hâlbuki **Balaton** bizce “çamurlu bataklık” değil, “sazlı, kamışlı, çayır-lı bataklık”tır. İki kavram birbirine yakındır, fakat aynı değildir; birbirinden farklıdır.

2. Sessel (fonetik) nedene. Slavca biçimlerin çoğunluğunun kök (ilk) hecesi -o- ünlülüdür. Rusça boloto, *balata* okunsa dahi önemli olan yazımdır. Çünkü yazım daha önceki bir fonetik durumu yansıtır. Bulgarca ve Beyaz Rusça biçimlerde -a- ünlüsünün bulunması bir şey ifade etmez. Bu olgu sonradır. Balaton göl adıyla -a- ünlülüdür.

3. Tarihsel nedene. Slavlar Efesli Yani’nin dediği gibi ancak Avar Türkleriyle birlikte tarih sahnesine çıkmışlardır. Efesli Yani 584’te şöyle yazar:

“Eskiden ormanların içinden çıkmaya cesaret edemeyen İslavlar artık Avarlarla birlikte savaşa katılıyorlar, altınları, gümüşleri ve at sürüleri var.”¹²

Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi şöyle der:

“Hun devletinin sukutundan (5. asrın ortaları) sonra Slavyanlar Dunay ve Gara denizin şimali-garbini, Balkan yarımadasını, Şarki Avrupa’nın diğer torpaklarını tutmuşlardır.”¹³

Orta ve Güneydoğu Avrupa’da en erken Slav rolü ancak Avarların Orta Avrupa’ya ulaştığı 562’den sonra olabilir. Kuzey ve Güney Slavları 6. asır sonlarında Aşağı Avusturya’nın kuzey kısımlarına, Kaernten’in kıyı kesimlerine ve İstirya’ya girmişlerdir.¹⁴ Bu çağdan önce Macaristan’da Slav unsurundan hatıta Slavların esamisinden dahi bahsedilemez. Bahsedilemeyeceği için IV. - V. yüzyıllarda gölün adı Slavca Boloto ~ Blato vb. olamaz. Olamayacağı için -eğer Gumilev’in ifadesini doğru anladysak- gölün adı Hunlar tarafından Slavcaya

⁷ Yusuf Gedikli, *Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi*, İstanbul 2015, s. 73, 74.

⁸ E. Mustafayev - V.G. Şerbinin, *Rusça - Türkçe Sözlük*, Moskova 1972, s. 54.

⁹ *Lehçe Cep Sözlüğü* (Turecko - Polski, Türkçe - Lehçe); Fono y., İstanbul 2007, s. 311.

¹⁰ *Bulgarca Cep Sözlüğü* (Bulgarca - Türkçe, Türkçe - Bulgarca), Fono y., İstanbul 2009, s. 214.

¹¹ Genel ağda Google çeviri programından elde edilmiştir.

¹² Laszló Rásonyi, *Tarihte Türklük*, çev. Hâmit Zübeyir Koşay, TKAE Yayınları, Ankara 1971, s. 80.

¹³ “Slavyanlar”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 8, s. 483.

¹⁴ Georg Wagner, “Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 1966-69, c. III-VI, s. 284.

çevrilmiş olamaz. Ancak Hunların verdiği ad, Avarlar, Slavlar ve öteki uluslarca benimsenmiş ve devam ettirilmiş olabilir. Zira Slavların geldiği tarihten yaklaşık 200 yıl önce Hunlar Macaristan'daydı. Yine Slavların gelişinden en az 25-30 yıl önce Avarlar Macaristan ve Avusturya'daydı. Dolayısıyla Balaton gölü adı IV. - V. yüzyıllara ait olmalıdır.

Özetle demek istediğimiz Macaristan'da Slavlardan önce Hunların ve Avarların olduğu, adlandırmanın Hunlar tarafından yapıldığıdır.

UYARI: Balaton adının ilk kez 1055'te kayıtlandığını gördük. Ancak bir yerin adı hemen kayda geçecek diye bir kural yoktur. Seyhun nehrinin diğer adı olan Sır da bin yıldan sonra kayda geçmiştir.¹⁵

2.3. Avarlardan Slavlara Geçen Başka Bir Kültür Ögesi

Avarların Slavları ne kadar etkilediğinden söz ettik. Avarlardan Slavlara geçtiği tahmin edilen bir kültür ögesi de tuğ ve Türkçe **bunçuk** sözüdür. Eski Türklerde tuğ beylik, baylık, hükümlerlik alametiydi. Genelde kutas kuyruğundan yapılır ve bir sopanın ucuna takılırdı. Sonradan at kuyruğundan yapılmıştır. Türkler tuğun takılı olduğu sopayı boncuklarla süslerlerdi. Lehliler ve Ruslar bu geleneği Türklerden edinmiş ve egemenlik belirtisi olarak kabul etmişlerdir. Polca ve Rusça *bunçuk*, Türkçe boncuğun bozulmuş biçimidir. *Ensiklopediya Slovar*'da yazıldığına göre Slavlara bu adetin VI. asırda Avarlar çağında geçtiği tahmin edilir.¹⁶

3. Balaton Adının Köken ve Anlamı?

Tekrar konumuza dönelim. Yukarıda Balaton gölü adının üç nedenden dolayı (sözcüksel-anlamsal, sessel, tarihsel) Slavca olamayacağını belirttik. Aynı üç nedenden dolayı (sözcüksel-anlamsal, sessel, tarihsel) sözcük Hun Türkçesine aittir. Yani Balaton gölü adı Türkçe, daha doğrusu Hun Türkçesidir. Şöyle kim:

1. Önce sözcüksel-anlamsal verileri inceleyelim. Çağdaş Türk dillerine baktığımızda Gagavuzcada **balta** "bataklık", **balta kamışı** "bataklık kamışı" sözlerinin olduğunu görürüz.¹⁷ Kırklareli-Vize'den derlenen **valta I, valtalık** "bataklık, sazlık"tır.¹⁸ *Valta* Kırklareli-Vize'deki Makedonya, Selanik, Drama göçmenlerinden, *valtalık* Tekirdağ-Malkara-Kalavra köyündeki Drama göçmenlerinden derlenmiştir.¹⁹ *Söz Derleme Dergisi*'nde *valta* sözünün İstanbul, *valtalık* sözünün Bursa-Mustafakemalpaşa-Gündoğdu köyündeki göçmen-

¹⁵ Yusuf Gedikli, "Sırderya ve Sırderyanın Tarihi Adları Olan Oreksartes, Danu ~ Tanais, Yaksartes, Silis, Yıncü Ügüz, Ögüz, Seyhun ile Ceyhun, Seyhan, Ceyhan, Sit, Sirab Adlarının Etimolojisi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, *Turan Yazgan'a Armağan Üçlemesi*, Sayı: 208, Ocak-Şubat 2014, s. 81-100.

¹⁶ *Ensiklopediya Slovar* (Brockhaus-Efron yayını), cilt 4 A, *bunçuk* maddesinden aktaran, Abdülkadir İnan, "Dede Korkut Kitabında Eski İnançlar", *Türk Kültürü Araştırmaları*, 1966-69, c. III-VI, s. 156 vd.

¹⁷ G.A. Gaydarcı - E.K. Koltza - L.A. Pokrovskaya - B.P. Tukan, *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, aktaranlar: Abdülmecit Doğru - İsmail Kaynak, KB Yayınları, Ankara 1991, s. 28.

¹⁸ *Derleme Sözlüğü*, c. 11, s. 4089.

¹⁹ *Derleme Sözlüğü*, c. 11, s. 4089.

lerden de derlendiği kaydedilmiştir.²⁰ Bu cümledeki bilgiler nedense *Derleme Sözlüğü*'nde yer almamıştır.

Andığımız bu sözler ilk anda bizi şaşırtmıştı. “*Acaba Türkçe bataklık, bataklık sözlerinde -l- türemesi mi var?*” diye düşündük. Sonra anlam kayması olabilir diye *balçık* sözüyle ilişkilendirdik. Bu esnada Balaton göl adının *balta* sözünden gelebileceğini düşündük. Tabii bu sadece bir fikirdi (Gölün adının Slavca *blato* “*bataklık*”a bağlandığını biliyorduk). Bununla birlikte düşünmeye devam ettik. Neden sonra 26 Kasım 2016 günü Türkçe **balkan** kelimesinin “*sazlık, bataklık*” anlamını anımsadık ve taşları yerine oturttuk (Bu *balkan* sözü, dağ adı olan Balkan sözünden farklıdır).

Yinelersek Gagavuzca ve Türkiye Trakya’sında tespitlenen *balta* “*bataklık*”, *balta kamışı* “*bataklık kamışı*”, *valta, valtalık* “*bataklık, sazlık*”tır. Özellikle “*sazlık*” ve “*bataklık kamışı*” anlamlarına dikkat edelim. Her iki anlam bu sözlerin ifade ettiği bataklığın bildiğimiz “*çamurlu bataklık*” olmadığını göstermektedir. Yani yakın kavram ve yakın anlamlı olan iki söz öbeğiyle karşı karşıyayız. Başka deyişle “*sazlı, kamışlı bataklık*” ile “*çamurlu bataklık*” ayrı, farklı kavramlardır. Bu kavram ayrımını destekleyecek birçok veriyi aşağıda sergileyeceğiz.

H. Eren **valta, valtalık** sözlerinin komşu bir dilden alındığını yazar,²¹ dili açıklamaz. Komşu dediğine göre Bulgarca’yı göz önünde tutmuş demektir. Bulgarca *blato*’nun “*bataklık*” olduğunu yukarıda belirtmiştik.²²

Eren’in savı yanlıştır. Çünkü bu sözlerin ocaktaşı olan sözleri Türkçede buluyoruz (aşağıda anlatacağız). Şunu da belirtelim: Bu sözler Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçak Türklerinden de kalmış olabilir.

Yazdığımız bu sözleri ses bakımından geriye doğru götürürsek, birincil bir *baldang sözüne ulaşırız ve Hun Türklerinin üzerinde durduğumuz göle “*sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi*” anlamında *Baldang adını verdiklerini anlarız. Göl hakkında en başta verdiğimiz bilgilerde gölün özellikle güney kıyılarının **sazlık** olduğunu belirtmiştik.

2. Şimdi konuya sessel (fonetik) açıdan bakalım. Gölün adı olan Balaton -a- ünlülüdür. Almanca, Osmanlıca, Macarca biçimler de -a- ünlülüdür. Hunca *Baldang da -a- ünlülüdür. Oysa Slavca biçimler -o- ünlülüdür. Gerçi Bulgarca, Beyaz Rusça biçimler de -a- ünlülüdür. Ancak bunlar sonradır.

3. Son olarak tarihsel nedene göz atalım: Adlandırma Hunların Macaristan’ı vatan tuttuğu IV. - V. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır. Hunca *Baldang adlandırması Germen, Slav ve Macar halklarına intikal etmiş, Balaton biçimi ortaya çıkmıştır. Yani araya ünlü girmiş, -ng > -n olmuştur. Slavlar gölün adını *Baldang olarak bulmuş ve kendi dillerindeki boloto ~ blato sözlerine ses ve anlam bakımından benzerliği, yakınlığı dolayısıyla aynen benimsemişlerdir. Başka deyişle ilginç bir dış bulaşma olgusuyla karşı karşıyayız.

²⁰ *Anadolu’da Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, TDK, c. 3, İstanbul 1942, s. 1443.

²¹ Hasan Eren, “Sırça Köşkte III”, *Türk Dili*, Sayı: 499, Temmuz 1993, s. 3.

²² *Bulgarca Cep Sözlüğü* (Bulgarca - Türkçe, Türkçe - Bulgarca), s. 214.

Slavların IV. - V. yüzyıllarda ilk yurtlarından dışarı çıkmadıkları malumdur. Sadece Antlar III. - IV. asırlarda Macaristan'a çok uzak bir sahada, Dinyester ile Dinyeper nehirleri arasında görünmüşlerdir.²³

Slavlar üç öbeğe ayrılırlar: Doğu Slavları (Ruslar, Beyaz Ruslar, Ukraylar), Batı Slavları (Pollar ~ Lehler, Çekler, Slovaklar), Güney Slavları (Sırlar, Hırvatlar, Boşnaklar, Slovenler, Maklar ~ Makedonyalılar, Karadağlılar vb).²⁴

Polları, yani Lehleri hariç tutarsak, boloto ~ blato sözünün genelde Doğu Slavlarında görüldüğü anlaşılıyor. Her ne kadar Bulgarlar Güney Slav öbeğine sokulsalar da aslında onlar da Doğu Slav kökenlidir. Demek istediğimiz şudur: Doğu Slavlarına ait bir kelimenin batıda, Macaristan'da göl adı olması zayıf ihtimaldir.

Özetle **Balaton** gölünün adı Slavca değil Türkçe, daha doğrusu Hun Türkçesidir. Aslı *Baldang "sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi"dir (Ufak bir ihtimalle gölün adı Avarlardan da kalabilir). Şimdi Balaton göl adının Hunca *Baldang olduğu çözümümüzü destekleyen diğer kökteş ve ocaktaş verileri sunalım:

4. Türk dillerinde *baldang "sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi" sözüyle kökteş ve ocaktaş kelimeler

1. **Balta** "Romanya'da bataklıklar ve küçük göllerle kaplı bölge"dir. Calaraşi'den (Silistire'nin karşısında) Tuna deltasına kadar uzanır. 250 kilometre uzunluğunda, 30 kilometre enindedir.²⁵ Bu ad da Türkçedir. "Sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi" anlamındadır. Ya Hunlardan, Avarlardan yahut Peçenek, Uz veya Kuman-Kıpçaklardan kalmıştır. Burası Hunların en önemli mekânlarından biriydi ve **Hunnivar** olarak bilinirdi.

Yine Tuna ile Bükreş arasındaki ovanın adı Baragan'dır. İlkın 1529'da kaydedilmiştir. Ruman bilgini Şaineanu adın Türk kökenli olduğunu yazar. Laszló Rásonyi ova adının "Kuman menşeli olması gerçeğe benzemektedir." der; "etimolojisini henüz bilmediğini, belki bar- ediminin (fülinin) Bargan biçiminden geldiğini" söyler.²⁶ (Bu paragrafı Orta ve Doğu Avrupa'da Türklerden kalan yer adları bulunduğunu göstermek için yazdık).

2. Balaton gölünün anlamdaşı Kazakistan'daki **Balkaş** gölüdür. Balkaş, *Baldang sözünün ocaktaşdır (kökteşi değil) ve "sazlı, kamışlı göl" anlamındadır. Nitekim ansiklopediler gölün "güney kıyısının kamışlıkları"ndan söz ederler.²⁷ Gölün "Kamışlar ile örtülü kıyılarında kışın göçebeler barnır; yazın ise göl civarı tamamıyla ıssızdır."²⁸

Balkaş gölünün adını daha önce "çamurlu göl" olarak açıklamıştık.²⁹

²³ "Antlar", *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 1, s. 360.

²⁴ "Slavyanlar", *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 8, s. 483.

²⁵ "Balta", *Büyük Larousse*, c. 3, s. 1278.

²⁶ Laszló Rásonyi, *Doğu Avrupa'da Türklük*, haz. Yusuf Gedikli, Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s. 175.

²⁷ "Balkaş", *Türk Ansiklopedisi*, c. 5, s. 169.

²⁸ W. Barthold, "Balkaş", *İA*, c. 2, s. 28 vd.

²⁹ Yusuf Gedikli, "Türk Coğrafyasındaki Bazı Su Adları (Hidronim)'nin Köken ve Anlamları - 4", *Yesevi*, Sayı: 233, Mayıs 2013, s. 26-27.

Şimdi “*sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı göl*” olarak düzeltiyoruz.

3. Bu noktada Kazak ağızlarında stratejik derecede önemli bir kelimedenden, **balkaş** “*batpak, sazlı jer*”, yani “*batak, sazlı yer*” kelimesinden söz etmemiz gerekir.³⁰ Bu kelime Balkaş göl adının manasını açık seçik ortaya koyar.

4. Maks Vasmer, etimolojik sözlüğünde Rusça **balkaş** “*bataklık yer*”, **balka** “*yar, dere*” sözlerinin Türkçeden alındığını yazar.³¹

5. Rásonyi, Macaristan’da Peçeneklerden kalan **Balkány** yer adının “*sulak yer*” anlamında olduğunu söyler.³²

6. H. Eren Macar ağızlarında **balkán, balkány’nin** “*su birikintisi, bataklık*” anlamına geldiğini belirtir.³³

Balaton göl adını buraya kadar sözcüksel-anlamsal, sessel ve tarihsel bakımdan inceledik ve onunla ilgili kökteş ve ocaktaş kelimeleri sıraladık. Şimdi konumuzla ilgili bu verilerimizi ilk kez 2015’te *Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi* eserimizde ortaya attığımız ocak yasasına göre özet olarak düzenleyelim:

5. Türkçede “*sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi*”yle ilgili *ba+ ocağı : *ba-lb, *ba-ld, *ba-lg (*balb, *bald, *balg)

1. *ba-lb köküyle ilgili Türk dillerinde henüz bir veriye rastlayamadık. Bir gün rastlanacağını umarız. Çünkü kesinlikle, mutlaka, muhakkak bu kökten “*sazlı, kamışlı bataklık*” anlamında bir kelime vardır.

2.1. *ba-ld kökünden gelen Gagavuzca **balta** “*bataklık*”, **balta kamışı** “*bataklık kamışı*”dır.³⁴ *Balta* sözünün gelişimi şöyledir: *baldang > *baldag > *balda > balta ~ valta.

2.2. Makedonya, Drama, Selanik göçmenleri ve Kırklareli-Vize’den derlenen **valta I, valtalık** “*bataklık, sazlık*”tır.³⁵

2.3. **Balta** “*Romanya’da bataklıklar ve küçük göllerle kaplı bölge*”dir.³⁶ Ad Türkçedir. Anlamı “*sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi*”dir. Ya Hunlardan yahut Bulgar, Avar, Peçenek, Uz veya Kuman-Kıpçaklardan kalmıştır.

2.4. Bu kökten gelen Hun Türkçesindeki ***Baldang** “*sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi*” anlamındadır ve Hun Türkleri tarafından Macaristan’daki Balaton gölüne ad olarak verilmiştir. Yani gölün adı sazlı, kamışlı bataklıkla ilgili bu ocağın bu, yani ikinci kökündendir. Bunu yukarıda sözcüksel-anlamsal, sessel ve tarihsel açılarından ortaya koyduk. Krş. Aşağıda 3.2.’de Kazakistan’daki **Balkaş** göl adıyla, 3.3.’te Macaristan’daki **Balkány** yer adıyla ve 3.4.’te Macarcadaki **balkány, balkán** kelimesiyle.

³⁰ *Kazak Tilinin Aymaktık Sözdüğü*, redaktörü Ş.Ş. Sarıbayev, Kazakistan Respublikası Bilim Jäne Gılım Ministrliğı, Almatı 2005, s. 124.

³¹ Serkan Şen, “Vasmer’in Rusçanın Etimolojik Sözlüğüne Göre Türkçeden Rusçaya Geçmiş Sözcükler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 169, Temmuz-Ağustos 2007, s. 157.

³² Rásonyi, *Tarihte Türklük*, s. 134.

³³ Hasan Eren, “Balkan”, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara 1999, s. 36.

³⁴ *Gagavuz Türkçesinin Sözlüğü*, s. 28.

³⁵ *Derleme Sözlüğü*, c. 11, s. 4089.

³⁶ “Balta”, *Büyük Larousse*, c. 3, s. 1278.

2.5. İmre Baski'ye borçlu olduğumuz Macaristan'ın Békés vilayetinde 1295'de kayıtlanan **Balatun** bataklık adı bilgisi de Balaton gölü adıyla ilgilidir ve muhtemelen Türklerden (Hun, Avar, Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçaklardan) kalmadır. Heves vilayetindeki **Balathon** kasabası ayrı bir kelimedir. Çünkü sazlık, bataklık yere kasaba kurulması mantık dışıdır. Dikkat edersek yazılışı da farklıdır.

3.1. *ba-ig kökünden gelen Anadolu ağızlarındaki **balkan, balhan, balgam, balgamlık, balğan II** "1. sazlık, bataklık 2. pis suların biriktiği yer 3. su birikintisi 6. ovalık, alçak yerler"dir.³⁷ "Ovalık, alçak yerler" anlamı sulu, bataklık düzlüklere vurgu yapar. Zira "ovalık, alçak yerler" yağış, kar erimesi ve ırmak taşması dolayısıyla su basar yerler haline gelir.

3.2. Kazak ağızlarında **balkaş** "batpak, sazlı yer", yani "bataklık, sazlı yer"dir.³⁸ Bu söz ocağın Türkçe olduğunu gösteren sıratejik değerinde bir veridir. Kazakistan'ın doğusundaki **Balkaş** gölünün adı "sazlı, kamışlı bataklık; sazlı, kamışlı su birikintisi (göl)" manasında, bu kelimedir. Balkaş gölünün alanının sürekli değişmesi bataklık, sazlık bölgelerin yazın kuruması ve yağışta, kar erimesinde genişlemesinden dolayıdır.

3.3. L. Rásonyi, Macaristan'da Peçeneklerden kalan **Balkány** yer adının "sulak yer" anlamında olduğunu söyler.³⁹

3.4. H. Eren Macar ağızlarında **balkány, balkán'ın** "su birikintisi, bataklık" olduğunu kayıtlar.⁴⁰

3.5. M. Vasmer, etimolojik sözlüğünde Rusça **balkaş** "bataklık yar", **balka** "yar, dere" sözlerinin Türkçeden geçtiğini yazar.⁴¹

6. Sonuç

Sonuç olarak **Balaton** gölünün adı Slavca değil Hun Türkçesidir. Göle *Baldang adını ilk koyan Hun Türkleridir. Hun Türkçesi *Baldang "sazlı bataklık; sazlı su birikintisi (göl)" anlamındadır. Hunca söz Germen, Slav ve Macarlara intikal etmiş, ufak tefek ses değişim ve ayrımlarıyla günümüze ulaşmıştır. Balaton biçiminde araya ünlü sokulmuş, sondaki *ng > n olmuştur.

Slavca boloto ~ bloto -o- ünlülüdür ve "çamurlu bataklık" anlamındadır; "sazlı, kamışlı bataklık" anlamında değil. Slavların Macaristan'la ilgisi Hunlardan yaklaşık iki yüzyıl sonradır. Hâlbuki *Baldang IV. - V. yüzyıllara ait bir sözdür. Bildiğimiz gibi bu asırlarda Hun Türklerinin ana merkezi Macaristan'dı. Macaristan'da Türkler Slavlardan daha eski ve bıraktıkları izler daha derin ve çoktur. Şunu da söylemeliyiz: Macaristan'da Hunlardan sonra Germenler yaşamışlardır. Slavlar Germenlerden sonradır.

Hun Türkçesi *Baldang > *baltang, Slavca boloto ~ bloto ~ blato'yla karışmıştır. Dil biliminde bu tür olgulara dış bulaşma demiştik.

³⁷ Derleme Sözlüğü, c. 2, s. 503, 507.

³⁸ Kazak Tilinin Aymaktık Sözdüğü, s. 124.

³⁹ Rásonyi, Tarihte Türklük, s. 134.

⁴⁰ Eren, "Balkan", Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, s. 36.

⁴¹ Şen, "Vasmer'in Rusçanın Etimolojik Sözlüğüne Göre Türkçeden Rusçaya Geçmiş Sözcükler", s. 157.

Sanırız okurlarımızı ikna ettik ve bir sorunu daha sona erdirdik (23 Ağustos 2015, 2 Ağustos 2016, 2 Aralık 2016, 19 Mart 2017).

Kaynaklar

- Anadolu'da Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, TDK, c. 3, İstanbul 1942.
- “Antlar”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 1, s. 360.
- “Bakony Dağları”, *Büyük Larousse*, c. 2, s. 1237.
- “Balaton Gölü”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 5, s. 109.
- “Balaton Gölü”, *Büyük Larousse*, c. 2, s. 1246.
- “Bálaton”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 1, s. 582.
- “Balkaş”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 5, s. 169.
- “Balta”, *Büyük Larousse*, c. 3, s. 1278.
- BARTHOLD, W.: “Balkaş”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 2, s. 28-29.
- Bulgarca Cep Sözlüğü* (Bulgarca - Türkçe, Türkçe - Bulgarca), Fono Yayınları, İstanbul 2009.
- Derleme Sözlüğü*, c. 2 ve c. 11.
- EREN, Hasan: “Sırça Köşkte III”, *Türk Dili*, Sayı: 499, Temmuz 1993, s. 1-82.
- _____ : *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara 1999.
- GAYDARCI, G.A. - KOLTSA, E.K. - POKROVSKAYA, L.A. - TUKAN, B.P.: *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, akt.lar: Abdülmecit Doğru - İsmail Kaynak, KB Yayınları, Ankara 1991.
- GEDİKLİ, Yusuf: “Türk Coğrafyasındaki Bazı Su Adları (Hidronim)’nin Köken ve Anlamları - 4”, *Yesevi*, Sayı: 233, Mayıs 2013, s. 26-27.
- _____ : *Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2015.
- _____ : “Sırderya ve Sırderyanın Tarihi Adları Olan Oreksartes, Danu ~ Tanais, Yaksartes, Silis, Yinçü Ügüz, Ögüz, Seyhun ile Ceyhun, Seyhan, Ceyhan, Sıt, Sirab Adlarının Etimolojisi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, *Turan Yazgan'a Armağan Üçlemesi*, Sayı: 208, Ocak-Şubat 2014, s. 81-100.
- GUMİLEV, L.N.: *Hunlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2003.
- İNAN, Abdülkadir: “Dede Korkut Kitabında Eski İnançlar”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 1966-69, c. III-VI, s. 145-157.
- Kazak Tilininin Aymaktık Sözdigi*, redaktörü: Ş.Ş. Sarıbeyev, Kazakistan Respublikası Bilim Jäne Gılım Ministrliği, Almatı 2005.
- Lehçe Cep Sözlüğü* (Turecko - Polski, Türkçe - Lehçe), Fono Yayınları, İstanbul 2007.
- MUSTAFAYEV, E. - ŞÇERBİNİN, V.G.: *Rusça-Türkçe Sözlük*, Moskova 1972.
- RÁSONYI, Laszló: *Tarihte Türklük*, çev. Hâmit Zübeyir Koşay, TKAE Yayınları, Ankara 1971.
- _____ : *Doğu Avrupa'da Türklük*, haz. Yusuf Gedikli, Selenge Yayınları, İstanbul 2006.

“Slavyanlar”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, c. 8, s. 483-484.

ŞEN, Serkan: “Vasmer’in Rusçanın Etimolojik Sözlüğüne Göre Türkçeden Rusçaya Geçmiş Sözcükler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 169, Temmuz-Ağustos 2007, s. 147-192.

WAGNER, Georg: “Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, c. III-VI, 1966-69, s. 269-288.